

Araştırma Makalesi - Research Article

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Türk - Amerikan İlişkileri'nin Sivas'ta Yayınlanan Ülke Gazetesine Yansıması (1946-1950)*

The Reflection Of Turkish-American Relations In The Post World War II Period To The Local Newspaper Ülke Published In Sivas (1946-1950)

Ömer Faruk Yazıcı^{1*}, Turgut İleri²

Geliş / Received: 30/03/2022

Revize / Revised: 11/05/2022

Kabul / Accepted: 12/05/2022

ÖZ

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kurulan ikili ilişkiler, ulusal basında haber yapılarak kamuoyu bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde iki devlet arasındaki ilişkileri kapsayan haberler aynı dönemde Sivas'ta yayınlanan Ülke gazetesinde de yer almıştır. Gazetenin haberlerinde, daha ziyade Sovyet Rusya'nın savaş sonrası dönemde izlediği yayılcı politikalar karşısında Türkiye ile ABD'nin birbirine yaklaşması ve Türkiye'ye yapılan yardımlardan söz edilmiştir. ABD, Müttefik Devletler tarafından 17 Temmuz 1945'te düzenlenen Potsdam Konferansı görüşmelerine kadar Türk-Sovyet ilişkileri konusunda tarafsızlık politikası izlemiştir. Bu konferansta Sovyet Rusya'nın Türkiye'den Boğazlarla ilgili isteklerde bulunması üzerine kendi çıkarlarını korumak amacıyla tarafsız kalmaktan vazgeçmiş, özellikle 1946 yılı başlarından itibaren Türkiye ile yakından ilgilenmeye başlamıştır.

Gazetede yer alan haberlerde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türk-Amerikan ilişkilerinde başlayan yaklaşmanın, Türkiye'nin Washington eski Büyük Elçisi Mehmet Münir Erteğün'ün cenazesinin İstanbul'a nakledilmesinde dünyanın ve ABD'nin en büyük zırhlısı olan Missouri savaş gemisinin kullanılması ile başladığı ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımı ile ABD, Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yönelik izlediği politikalara karşı Türkiye'nin yanında olduğu mesajını vermeye çalışmıştır. Türk-Amerikan ilişkilerindeki yaklaşma Truman Doktrini ve Marshall Planı ile devam etmiş, Ülke gazetesi de Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında yapılacak Amerikan yardımlarını yakından takip etmiştir. ABD Başkanı Truman'ın Amerikan Kongresi'ne sunduğu tasarının görüşülüp onaylanmasına kadar geçen süreç ve yapılacak yardımların Türkiye'deki uygulamaları ile ilgili çok sayıda haber Ülke gazetesinde yayınlanmıştır.

Çalışmada Türkiye-Amerika yaklaşması ve Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımlarına ilişkin haberlerin gazeteye yansımaları anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler- Ülke Gazetesi, Türk-Amerikan İlişkileri, Truman Doktrini

*Bu çalışma Ömer Faruk Yazıcı tarafından hazırlanan ve 2021 yılında Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Ülke Gazetesinin Yayın Faaliyetleri, Habercilik Anlayışı ve Politikaları (1945-1950)" isimli yayınlanmamış Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

^{1*} Sorumlu Yazar iletişim: ofyazici@anadolu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-8033-0365>).

Sosyal Bilimler ABD., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye

²İletişim: turgut.ileri@amasya.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-2029-1354>)

Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye

ABSTRACT

The bilateral relations established between Turkey and the United States of America (USA) in the post-World War II period were tried to inform the public by making news in the national press. Similarly, news covering the relations between two countries was also mentioned in the Ülke newspaper published in Sivas in the same period. In the news, the convergence of Turkey and USA and the aid given to Turkey in the face of the expansionist policies followed by the Soviet Russia in the post-war period were mentioned. USA followed a policy of neutrality on Turkish-Soviet relations until the Potsdam Conference negotiations held by the Allied Powers on July 17, 1945. In this conference, upon Soviet Russia's requests from Turkey regarding the Straits, USA gave up its policy depending on the neutrality to protect its own interests, and started to take a close interest in Turkey, especially since the beginning of 1946.

In the news, it was claimed that the rapprochement started in Turkish-American relations after the World War II started with the use of Missouri, the largest battleship of the world and USA, in the transfer of the dead body of Mehmet Münir Ertegün, the former Ambassador of Turkey to Washington, to Istanbul. With this approach, America tried to give the message that it stood by Turkey against Soviet Russia's policies towards Turkey. The rapprochement in Turkish-American relations continued with the Truman Doctrine and the Marshall Plan, and Ülke newspaper closely followed the American aid made under the Truman Doctrine and the Marshall Plan. A large amount of news about the process from the discussion and approval of the Bill presented by President of the Truman to the American Congress and the implementation of the aid in Turkey was published in the Ülke newspaper.

In our study, information was given about the Turkish-American rapprochement and the reflection of the news on the American aid to Turkey in the newspaper.

Keywords- *Ülke Newspaper, Turkish-American Relations, Truman Doctrine*

I. GİRİŞ

Ülke Gazetesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Türk dış politikasında sıcak gündemlerin yaşandığı günlerde, Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) yayın organı olarak 1 Kasım 1945 yılında Sivas'ta yayın hayatına başlamıştır. Millî Mücadele döneminin iki önemli gazetesi olan Hâkimiyet-i Milliye ile İrade-i Milliye gazetelerinin aralarındaki bağın bir benzeri de Ulus gazetesi ile Ülke gazetesi arasında kurulmuş, Ülke gazetesinin haber kaynağı ve desteği Ankara'da yayınlanan Ulus gazetesi olmuştur. Ulusal bir gazetenin haber kaynağı olması dolayısı ile Ülke gazetesi, yayınlamak için sıkıntısı çekmemiştir. CHP'nin gazeteye destek vermesinde, Sivas'ın Millî Mücadele esnasında önemli görevler üstlenmesinin, Cumhuriyetin temellerinin bu şehirde atılmasının önemli etkisi olmuştur. Kısa bir süre sonra gazetenin yönetimi gazetecilik konusunda tecrübeye sahip Kitapçı ailesine geçmiştir (Nair, 2017: 86). Gazetenin yayın hayatına başlaması İkinci Dünya Savaşı sonrasında rastladığından ağırlıklı olarak savaş sonrası dönemin iç ve dış gelişmelerine ilişkin haberlere yer verilmiştir. Dış politikadaki gelişmeler kapsamında ağırlıklı olarak Türkiye-ABD ve Türkiye-Sovyet Rusya ilişkileri hakkında haberler yapılmıştır. Gazetede iç ve dış politika ile ilgili haberler yanında sağlık, ekonomi, eğitim ve spor haberlerine de yer verilmiştir. İçeride istikrar ve huzuru, dışarıda ise milli egemenliği ve milli birliği sağlamaya yönelik habercilik politikası izlenmiştir. 1950 yılında yapılan seçimlerde yeni kurulan Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle muhalif bir gazete olmuş, yeni iktidarı ve uygulamalarını eleştiren yayın politikası izlemiştir. İlk sayfalarını iç ve dış politika haberlerine, ikinci ve üçüncü sayfalarında kısa kısa sağlık, eğitim, ekonomi, spor ve güncel olaylara dair haberlere yer vermiştir. Dördüncü sayfasında ise tamamen resmi ilanlar ve reklamlar yer almıştır. Yerel gazete olmasına rağmen yayınladığı siyasi ve dış politika haberleri ile adeta ulusal bir gazete özelliği taşımıştır. Ayrıca Türkiye'nin farklı bölgeleri ile ilgili güncel haberlere de yer vermiştir (Yazıcı, 2021: 3). 1959 yılına kadar yayınlanan gazete, aynı yıl malî sıkıntı içine girmesi sebebiyle kapanmıştır (Nair, 1999: 115).

Bu çalışmada, 1946-1950 yılları arasında Türk-Amerikan ilişkilerini kapsayan haberlerin Sivas'ta yayınlanan Ülke gazetesine yansımaları hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu yıllarda iki ülke arasında ilişkilerin kurulması ve yakınlaşmanın sağlanmasında dönemin güç dengelerinde meydana gelen gelişmelerin etkisi olduğu gözlenmiştir. Savaş sonrasında dünyanın iki kutuplu bir yörüngeye girdiği dönemde ABD'nin çıkarları gereği Türkiye'ye yaklaşması, Türkiye'nin de Sovyet Rusya'nın kabul edilemez nitelikteki istekleri karşısında her yönüyle güçlü olan ABD'ye yakınlık göstermesi ve bu devletle ilişkileri geliştirmeyi çıkarları bakımından

kaçınılmaz görmesi iki devlet arasında bağların kurulmasına yol açmıştır. Bu bağların kurulması için atılan adımlar ve girişimler Ülke gazetesinde de yer bulmuştur. Dönemin hassasiyeti nedeniyle iki devlet arasındaki yakınlaşma, ilişkilerin kurulması, geliştirilmesi ve tüm bunlardan kamuoyunun bilgilendirilmesi önemli görülerek bu çalışmaya konu olmuştur. 1946-1950 yılları arasında gazetede yayımlanan haberlerin taranması sonucu elde edilen bilgilerle konu üç ana başlık altında sunulmuştur. Bunlar; Türkiye-ABD yakınlaşması ve Missouri Zirhlisi'nin Türkiye ziyareti ile ilgili haberler, Amerikan yardımları ve Truman Doktrini'ne ilişkin haberler ve Marshall yardımlarına ilişkin haberlerdir.

II. TÜRKİYE-AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ YAKINLAŞMASI VE MISSOURİ ZIRHLISI'NIN TÜRKİYE ZİYARETİ İLE İLGİLİ HABERLER

Türkiye İkinci Dünya Savaşı döneminde, savaşa dâhil olmadan toprak bütünlüğünü korumaya yönelik bir dış politika izlemeye çalışmıştır. Fakat jeopolitik önemini bilen müttefik ve mihver devletler, Türkiye'yi kendi saflarına katmak için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu durum, Türkiye'nin takip etmeye çalıştığı tarafsızlık politikasını zora sokmuştur (Temizer ve Özkan, 2013: 2). 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında yapılan Potsdam Konferansı görüşmeleri esnasında Türk-Sovyet ilişkileri ile ilgili konularda tarafsız davranan ABD, bir müddet sonra Sovyet Rusya'nın izlediği yayılmacı politika karşısında tarafsız kalmaktan vazgeçmiştir. Özellikle 1946 yılı başlarından itibaren Türkiye'nin toprak bütünlüğü ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin bir kısım topraklarını işgal ederek Boğazlarda hâkimiyet kurmak istediğinden şüphesinin kalmadığını söyleyen Başkan Truman "Eğer bu gidişe demirden bir yumruk uzatıp dur demezsek, yeni bir savaş çıkacaktır. Sovyetler Birliği yalnız bir sözden anlıyor: Kaç tümeniniz var?" ifadelerini kullanmıştır (Gönlübol ve Ulman, 2014: 201). Ülke gazetesinin 2 Mart 1946 tarihli baskısında Rusya'nın yayılmacı politika izlemesine karşı ABD'nin verdiği tepki ile ilgili bir haber yapılmıştır. "Amerika'dan bir tehdit" başlıklı haberde; ABD Dışişleri Bakanı James F. Byrnes yaptığı bir açıklama ile ilgili olarak, "bazı büyük devletlerin askeri avantajlar elde etmek için güttükleri hegemonya siyasetine karşı Amerika'nın, Birleşmiş Milletler anayasasına aykırı bir tarzda kuvvet kullandırmayacağı", ifadesine yer vermiştir. Byrnes şu sözleriyle Rusya'ya uyarmıştır: "Müttefikimiz Sovyet Rusya'ya lehine birçok uzlaşmalar kabul ettik. Statüko mukaddes bir şey olmakla beraber Rusya'nın bunu tek taraflı bir hareketle değiştirmeye mütemayil durumunu bilmemizden gelemez. Anayasa mütecavizi menetmiştir ve baskı ile ayırma hareketleri ve birtakım manevralarla siyasi sızmalara müsaade edemeyiz" (Ülke Gazetesi, 2 Mart 1946: 1). Byrnes'ün konuşması Türkiye tarafında olumlu karşılanmış, konuşmayı değerlendiren Ülke gazetesi yazı işleri müdürü ve aynı zamanda CHP Tokat Milletvekili Refik Ahmet Sevengil; ABD'nin bundan sonra uluslararası ilişkilerinde izleyeceği dış siyasetini yansıtmaya açısından bu açıklamanın önemli olduğuna değinmiştir. ABD'nin dünyanın en güçlü ülkesi olduğunu, kimsenin toprağında ve bağımsızlığında gözü olmadığını belirten Sevengil, saldırganlığa karşı dünya barışını tesis etmek için ABD'nin gücünü ve nüfuzunu kullanabileceğini açıkça belirttiğini yazmıştır. Byrnes'ün açıklamalarına göre; ABD, dünya barışının garantisini ülkelerin kutuplaşarak bölünmesinde değil, milletlerin birleşmesinde, birlikte meydana getirdikleri bir anayasaya uymalarında bulmaktadır ve Birleşmiş Milletler anayasasının hükümlerini yerine getirme yolunda da ABD üzerine düşen görevi yerine getirecektir. Sevengil, İkinci Dünya savaşından sonra kara bulutların toplanmaya başladığı böylesi dönemde Byrnes'ün açıklamasının yerinde ve zamanında olduğu değerlendirmesini yapmıştır (Sevengil, 6 Mart 1946: 1-4). Byrnes'ün açıklamalarını Başbakan Şükrü Saraçoğlu ise şu ifadelerle değerlendirmiştir: "Nutkun temennileri fiiliyat ile tetevvüc (taçlandırma) edebilirse insanlık için tarihi ve eşsiz bir nutuk olarak yaşayacaktır. Her türlü tecavüz ve taarruza yolu kapayan, her çeşit tehditlere hayır cevabını veren ve anayasasını kaç mal olursa olsun yürütmeye karar veren bu nutuk, insanlığın ve hürriyetin, adaletin ve istiklalin yollarını da göstermektedir" (Ülke Gazetesi, 7 Mart 1946: 4). ABD Dışişleri Bakanının açıklamaları, görüldüğü üzere Türkiye'de memnuniyetle karşılanmış, ABD'nin Sovyet Rusya'ya yönelik tutumu Türkiye'nin bu ülkeye bakış açısına etki etmiş ve yakınlık duymasına vesile olmuştur. Bu gelişmeler olurken diğer taraftan ABD'nin en büyük zirhlisi Missouri'nin Türkiye'ye gelmesi, ilişkilerin artırılması ve bu devletin Türkiye'nin yanında yer aldığı göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Savaş sonrası dönemde İngiltere ve ABD artık Sovyetler Birliğini kendi çıkarları için ciddi bir tehlike ve tehdit olarak görmeye başlamışlardır. ABD'nin boğazların Türkiye'nin egemenliğinde kalması isteğine karşı, Sovyet Rusya'nın boğazlarla ilgili taleplerinde ısrarcı olması ve İran üzerinden Orta Doğu petrolünü kontrolü altına alma düşüncesi ABD'yi harekete geçirmiştir (Umar, 2004: 408). ABD, Türkiye'nin Washington eski Büyük Elçisi Mehmet Münir Ertegün'ün cenazesinin İstanbul'a nakledilmesinde, dünyanın ve ABD'nin en büyük zirhlisi Missouri'yi kullanarak gövde gösterisi yapmıştır. Missouri savaş gemisinin Türkiye ziyareti ile Türk-Amerikan ilişkileri de yeni bir evreye girmiş, Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye karşı uyguladığı baskılara karşı ABD'nin

Türkiye'nin yanında olduğu mesajı verilmiştir. Türk kamuoyunda da Missouri gemisinin gelişi sıra dışı bir ziyaret olarak değerlendirilmiş, bu ziyaret basında büyük yer bulmuş, konu hakkında günlerce haber yapılmıştır (Güler, 2004: 211). Geminin dört gün İstanbul'da demirli kalmış olması, Sovyet taleplerinin kabul edilmeyeceğinin ve Türkiye'nin güçlü bir şekilde destekleneceğinin işareti sayılmıştır (Köse, 2015: 271).

Ülke gazetesi 10 Mart 1946 tarihli baskısında Manchester The Guardian gazetesinin New York muhabirinin yaptığı bir habere yer vermiştir. İngiliz muhabir; Amerikan savaş gemilerinin Cebelitarık açıklarında yapılacak tatbikatta, İngiliz Filosuna katılacağına dair bilgi bulunmamasına rağmen İngiliz ve Amerikan filosunun Akdeniz'de bulunmasının, Türk-Rus ilişkilerinin zora girdiği bir döneme denk gelmesini manidar olarak değerlendirmiştir. Haberde; ABD'nin, Akdeniz filosunu tekrar kurarak bu bölgede güçlü Amerikan Deniz Kuvvetleri ile Avrupa, Afrika ve Asya başta olmak üzere tüm dünyada söz sahibi olduğunu duyurmak için güç gösterisi yaptığı bilgisine yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 10 Mart 1946: 3). Ülke gazetesinin "*Amerika'dan Ruslara Ciddi Bir İhtar Yazısı*" başlıklı bir başka haberinde ise dünyaca ünlü siyasi yazar Walter Lippmann'ın New York Herald Tribune gazetesindeki yazısına yer verilmiştir. Lippmann yazısında; "*Amerikan kuvvet ve kudretini belirtmek için, orta şark buhranının en son haddine vardığı bu anı seçmesinin sebebini ilgililere açıkça anlatmak isteriz*" ifadelerini kullanmış ve "*Amerika'nın Akdeniz'de yardımcı bir devlet değil, müstakil bir devlet olarak tanınması*" için bir uyarı olduğunu, Stalin'in bu durumu anlaması gerektiğini, Stalin için bundan daha önemli bir şey olmayacağını yazmıştır (Ülke Gazetesi, 11 Mart 1946: 1). Ayrıca, Amerikan donanmasının ve Missouri zırhlısının komutanı Amiral Henry Kent Hewitt, "*Bu birlik Amerikan menfaatlerinin karışıklık tehlikesi altında bulunduğu herhangi bir limana gitmeğe hazırdır*" açıklamasını yapmıştır. (Ülke Gazetesi, 4 Nisan 1946: 1). Missouri zırhlısı İstanbul Limanına ulaştığında ise Ülke gazetesinde yer alan habere göre Amiral Hewitt yaptığı açıklamada "*Biz Missouri ile Türkiye'ye iki millet arasındaki büyük dostluğu samimi bir nişane ile belirtmek için geldik. Missouri'yi getirmekle milletlerarası nezaket sahasında bir jest yapmak istedik*" ifadelerine yer vermiştir (Ülke Gazetesi, 6 Nisan 1946: 1-4).

Ülke gazetesi ayrıca "*Gazeteler Arasında*" köşesinde, Tasvir gazetesinde yayınlanan Cihat Baban'ın kaleme aldığı köşe yazısına da yer vermiştir. Baban, Ortadoğu ve Balkanlar için Türkiye'nin önemini şu şekilde izah etmiştir: "*Amerika gibi kudretli bir dostu malik olan Türkiye Yakın şarkta ifa ettiği sulh bekçiliğine daha büyük rahatlık, daha büyük emniyetle devam edebilecektir. Yakın şarkın ve Balkanların kapılarına sahip kuvvetli bir Türkiye daima kargaşalık ve huzursuzluk kaynağı olan bu yerlere sükunet, emniyet, refah ve terakki getirecektir*". Baban yazısının devamında ise Türk-Amerikan dostluğuna şu ifadelerle değinmiştir: "*Düşman üzgündür. Zira günden güne kuvvet bulan ve samimiyetini fiili tezahürlerle dünyaya ilan eyleyen Türk-Amerikan dostluğu Türkiye'ye saldırmak için fırsat kollayanları çok daha fazla düşündürecektir*" (Ülke Gazetesi, 6 Nisan 1946: 2). Missouri zırhlısı ile Türkiye'ye gelen Amerikan heyetinin Ankara temasları sırasında Başbakan Şükrü Saraçoğlu ise ABD'li gazetecilere verdiği demeçte; "*Amerika ve Amerikalılar ellerinde insanlık, adalet, hürriyet, medeniyet bayrakları olduğu halde Birleşmiş Milletlerden mürekkep büyük bir insanlık dünyası kurmak yolunda sağlam ve metin adımlarla yürümektedirler. Hallolacak her davada Türk milletinin ve hükümetinin Amerika'nın teşkil edeceği safların içinde bulunmak ve büyük davaya yardımı dokunmak için yanı başımızda bulunacağımızdan emin olunuz*" diyerek Türkiye'nin ABD ile her zaman iş birliği yapacağına değinmiş ve İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Türkiye'nin savaş belirtilerini hissettiğinde müttefiklerin yanında yer alacağını ifade etmiştir (Ülke Gazetesi, 7 Nisan 1946: 1). "*Amerika Türkiye'nin Yakın Dostluğunu istiyor*" başlıklı habere göre; Dolmabahçe sarayında verilen davette konuşan Truman'ın şahsi temsilcisi Aleksandr Vedel, Başkan Truman'ın mesajını şu ifadelerle iletmıştır: "*Truman'ın İnönü'den ve Türk milletinden istediği daha yakın ve daha sıkı bir dostluktur*". Ayrıca, ABD'li Amiral Hewitt de Türk-Amerikan dostluğunun daha sağlam ve daha kopmaz bir hale geldiğini belirtmiştir (Ülke Gazetesi, 9 Nisan 1946: 1-4).

III. AMERİKAN YARDIMLARI VE TRUMAN DOKTRİNİ 'NE İLİŞKİN HABERLER

Ülke gazetesinde, savaş sonrası dönemde Türkiye'ye yapılan maddi ve askerî yardımlar, dikkate değer haberler olarak yer almıştır. Ağırlıklı olarak gazetenin 1947 yılında yayınlanan sayılarında konu ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır. Bu kapsamda yer alan gazete haberleri aşağıda verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle ekonomik çöküntü yaşayan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a yapmakta olduğu askeri ve ekonomik yardımı Mart 1947 itibarıyla sonlandıracağı bir nota ile ABD'ye bildirmiştir (Akkor, 2017: 5). İngiltere'nin, yardımları sonlandıracağı ABD'ye iletmesinden sonra Ülke gazetesinde, Başkan Truman'ın Türkiye'ye 150 Milyon dolar verilmesi için Kongreye bir teklif sunacağı haberi yayınlanmıştır. Haberde, "*Başkan Truman, Boğazlar ve Kuzey Doğu hudutlarında kuvvetlerini muhafaza edebilmesi için Türkiye'ye 150 milyon dolar vermenin lüzumunu kongreye bildirecektir*" ifadelerine yer verilmiş, komünizm

akımının Akdeniz'den batıya doğru ilerlemesine engel olmak için ekonomik durumları iyi olmayan Türkiye ve Yunanistan'a ABD'nin yardım yapmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır (Ülke Gazetesi, 12 Mart 1947: 1).

ABD Başkanı Truman, 12 Mart 1947'de Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesinin gerekliliğini anlatmış ve tarihe Truman Doktrini olarak geçecek olan konuşmasını yapmıştır (Ertem, 2009: 387). ABD Başkanı Truman'ın yaptığı konuşmaya Ülke gazetesi de 13 Mart 1947 tarihli sayısında yer vermiştir. Gazetede yayınlanan habere göre Truman konuşmasında, 30 Haziran 1948'den önce Türkiye ve Yunanistan'a 400 Milyon dolar yardım yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiş, aksi durumda bu ülkelerde totaliter rejimin hâkim olacağı ve vahim sonuçlar doğuracağını söylemiştir (Ülke Gazetesi, 13 Mart 1947: 1).

ABD'den gelecek yardımlarla ilgili Türk kamuoyundan ve basınından olumlu tepkiler gelmiştir. Yardımların ekonomik kalkınmaya ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonuna katkı sağlayacağı, Sovyet tehdidi karşısında ABD ile yakın ilişki kurulup tehdidin bertaraf edileceği, böylelikle Türkiye'nin yalnızlıktan kurtulacağı düşüncesi hâkim olmuştur (Kalyon, 2010: 13).

Ülke gazetesi 14 Mart 1947 tarihli sayısında yapılacak yardımı, ABD'nin Türk milletine olan güveninin ve CHP'ye olan sempatisinin bir eseri olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Başbakan Recep Peker'in yardım hakkındaki demecine ve CHP Sivas Milletvekili Hikmet Işık'ın Amerikan yardımı hakkında kaleme aldığı köşe yazısına yer vermiştir. Başbakan Recep Peker demecinde, Türkiye'nin fiilen savaşa girmediği halde savaşın içinde bulunan Avrupa ülkeleri kadar savaştan etkilendiğini belirtmiş, "*Yurdumuz tarihi mukadderatın tesiri altında medeni ihtiyaçları karşılayacak medeni vasıtalarından mahrumdur. Bütün iktisadi ve endüstri işlerimizi kuvvetli hamlelerle başarmaya, yollarımızı, ulaştırma vasıtalarımızı ve bilhassa sosyal tesirleri hemen yeni baştan kurmaya mecburumuz. Bu sebeple yurdumuzun geniş ihtiyaçlarını karşılayacak USA yardımından minnettar olacağız*" cümleleriyle de ABD'ye teşekkürlerini iletmıştır (Ülke Gazetesi, 14 Mart 1947: 1-3). CHP Sivas Milletvekili Hikmet Işık ise, Truman'ın raporuna dayanarak değerlendirme yaptığı köşe yazısında; Sovyet Rusya tarafından batıya yayılacak komünizm tehlikesine karşı Türkiye'nin kale vazifesi gördüğü ve bu kalenin de yıkılmaması için desteklenmesi gerektiğini yazmış, ABD'nin yardımı ile Türkiye'nin içinde bulunduğu mali sıkıntıdan kurtulacağını belirtmiştir (Işık, 14 Mart 1947: 1).

Başkan Truman'ın sunduğu plan Amerikan Kongresinde uzun tartışmalara sebep olmuştur. Bir kısım politikacılar, Türkiye ve Yunanistan'da etkin bir demokrasinin olmadığını, ayrıca Türkiye'nin mali yapısı göz önüne alındığında yardıma gerek olmadığını savunmuşlardır. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Acheson ise Amerikan yardımları ile bu iki ülkede demokrasinin gelişerek olgunlaşacağını anlatmış yardımın gerekliliğine değinmiştir. Kongredeki tartışmalarda Türkiye aleyhine görüş belirtenlerin tepkileri oldukça sert olmuş ve Türkiye'ye yardım edilmemesini hararetle savunmuşlardır (Gürbüz, 2010: 151).

Amerikan Kongresinin yardım konusundaki tartışmalarını Ülke gazetesinde değerlendiren CHP Sivas Milletvekili Necmeddin Sadak, Amerikan Kongresi'ndeki tartışmaları demokrasinin gereği olarak normal karşılamıştır. Sadak'a göre, itirazların kaynağı iki ülkeye yapılacak yardımlardır. Konu basit olarak değerlendirilmemelidir. Ortadoğu'daki Rus tehlikesi ve Avrupa'yı tehdit eden komünizm akımına karşı set görevi görecektir iki ülke ön plana çıkarılmıştır. Bu ülkelere yardım kararı Rusya aleyhinde bir davranış olarak görülmüş ve ABD'nin savaşa sürüklenmesinden endişe edilmiştir. En etkili itiraz ise, Birleşmiş Milletler'in (BM) yapması gereken görevi ABD'nin üstlenmesi ve bu şekilde BM'nin nüfuzunun olumsuz etkilenmesi olmuştur. Bu düşünceye karşı itirazda bulunanlar olmuş; BM'nin yardım konusunda henüz teşkilatlanmadığı ve herhangi bir olumsuz durumda teşkilatın müdahale edecek askeri gücünün olmadığı dile getirilmiştir. Sadak yazısında, DP'ye de bir gönderme yapmış ve "*tartışmaların hiçbir anında, tek tük bazı gazeteler ve Türkiye düşmanı sokak unsurlarının yaygarası hariç, Türkiye'nin iç politikası tenkit konusu olmamıştır*" ifadelerini kullanmıştır (Sadak, 9 Nisan 1947: 1-4). Ülke gazetesine yansıyan haberde Amerikan Kongresi'ndeki tartışmalara Amerikalı senatör Vanderberg ise şu sözlerle cevap vermiştir. "*Biz Birleşmiş Milletlerin dışında hareket etmemekte aksine olarak Birleşmiş Milletlerin faaliyetini desteklemekteyiz. Bir atom harbine sebebiyet verecek olan bu anlaşmazlıkları ve ihtilafları önlemeye çalışırken sulha hizmet ediyoruz*". Açıklamasının devamında yardımla ilgili tasarının, Doğu Komünizmi ile Batı demokrasisini karşı karşıya getiren bir mesele olduğunu ifade etmiştir (Ülke Gazetesi, 10 Nisan 1947: 1). İngiltere Başbakanı Winston Churchill ise The Daily Telegraph gazetesine yaptığı açıklamada; "*Eğer kongre Truman'ın tavsiyelerini kabul edecek olursa bunun neticesinde Akdeniz'de hasıl olacak yeni vaziyet, orta Şarkan istikbalini ve dünya barışını temin edecektir*" diyerek ABD'nin takip ettiği siyasete destek vermiştir (Ülke Gazetesi, 13 Nisan 1947: 1).

Hazırlanan tasarı bu tartışmalar ışığında 22 Nisan 1947’de Amerikan Senatosu’nda, 9 Mayıs 1947’de Temsilciler Meclisi’nde oylanarak kabul edilmiş ve nihayet 22 Mayıs 1947’de Başkan Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Uçarol, 1995:667).

Tasarının Amerikan Senatosu’nda kabulünü Ülke gazetesi 24 Nisan 1947 tarihli sayısında, “*Amerikan ayan meclisi Amerikan hükümetini Türkiye ve Yunanistan’a 400 milyon dolarlık bir yardım yapmağa 23 oya karşı 67 oyla mezun kalmıştır*” ifadeleriyle okuyucularına duyurmuştur. Haberde tasarımı savunan Cumhuriyetçi senatör Vandenberg’in konuşmasına da yer verilmiştir. Bu programın Balkan bölgesinde, Amerikan müdahalesini ifade ettiği yönündeki suçlamaları kabul etmediğini belirten Vandenberg, yardımların Rusya’ya karşı savaş ilan etmek anlamı taşıdığına dair iddiaları da şiddetle reddetmiş ve “*bu kanun tasarısının Birleşik Amerika ve Dünya yüzündeki bütün hür insanlar için hür ve adaleti ifade ettiğine bütün kalbimle ve samimiyetimle inanıyorum*” ifadelerini kullanmıştır (Ülke Gazetesi, 24 Nisan 1947: 1). Kanun tasarısının Amerikan basınında geniş yer bulduğu haberi Ülke gazetesine konu olmuş, New York Times gazetesinin değerlendirmesine yer verilmiştir. New York Times gazetesi, ABD’nin yeni dış siyasetinin en önemli sınavını başarı ile verdiğinden bahsetmiş ve “*Ayan Meclisinin bu kanun tasarısını, Ortadoğu’da barış ve nizamın ABD için büyük bir ehemmiyeti haiz olması itibarıyla*” onayladığını yazmıştır (Ülke Gazetesi, 25 Nisan 1947: 1).

Ülke gazetesi, kanun tasarısının Amerikan Temsilciler Meclisi’nde kabul edilmesini 11 Mayıs 1947 tarihli sayısında ilk sayfasında yer vererek okuyucularına duyurmuş ve haberde; “*Temsilciler Meclisi, Türkiye ve Yunanistan’a yardım olarak 400 milyon dolar verilmesine ait kanun tasarısını, müzakereler esnasında meydana çıkan kuvvetli muhalefete rağmen dün akşam 107’ye karşı 287 oyla ve büyük bir çoğunlukla tasvip ve kabul etmiştir*” ifadelerine yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 11 Mayıs 1947: 1). Yardımın Türkiye’de nasıl karşılandığına dair yayınlanan bir başka haber ise şu şekildedir: “*Amerikan yardım tasarısının kabulü olayı bugünkü Türk basınında geniş yerler işgal etmiş bütün gazetelerin manşetleri bu konuya hasredilmiştir. Ankara siyasi mahfilleri, Amerika’nın Türkiye ve Yunanistan’a karşı gösterdiği bu asıl jeste mali bakımdan ziyade bir siyasi yakınlık ve samimiyet eseri demektedirler*” (Ülke Gazetesi, 11 Mayıs 1947: 2). CHP Sivas Milletvekili Necmeddin Sadak ise Ülke gazetesinde yayınlanan köşe yazısında, kanun tasarısının kabulünün siyasi sonuçları ve uluslararası ilişkiler açısından öneminden bahsetmiştir (Sadak, 14 Mayıs 1947: 1-3).

Tasarının ABD Senatosu’nda ve Temsilciler Meclisi’nde kabulünden sonra Türkiye ile Yunanistan’a yapılacak 400 milyon dolarlık yardım hakkındaki kanunun ABD Başkanı Truman tarafından imzalanması, Ülke gazetesinin 23 Mayıs 1947 tarihli sayısında haber yapılmıştır. Haber göre, Truman yaptığı açıklamada; “*Türkiye ve Yunanistan’a yardım için Birleşmiş Amerika’ya yetki veren bu kanun, barışın kurulmasında önemli bir adımdır. Bu yetkinin kongrenin her ikisi tarafından kabulü Amerika’nın barış arzusunu ve barışı yaratmak hususundaki keskin azminin dilidir*” demiştir (Ülke Gazetesi, 23 Mayıs 1947: 1). Kanunun onaylanmasından sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bir teşekkür mesajı yayınlamıştır. Mesaj şöyledir: “*Sayın Başkan Truman’ın teklifi üzerine Birleşik Amerika’nın Türkiye ve Yunanistan’a yapacağı yardım bugün kanunluk kesp etmiş bulunuyor. Büyük Amerikan Cumhuriyetinin memleketimiz ve milletimiz hakkında beslemekte olduğu yakın dostluk hislerinin yeni bir nişanesini teşkil eden bu mesut hâdiseyi her Türk, beşeriyetin devamlı bir sulh devresine kavuşmak için geçirmekte bulunduğu intikal devresinde ileri bir adım gibi candan alkışlamaktadır. İkinci cihan harbi esnasında ve harbin fiilen sona ermesinden sonra milletimizin ispat ettiği yüksek meziyet ve ideallerin dünya’ı efkârı umumiyesi muvacehesinde, takdir edildiğini belirten bu yardım, Türkiye’ye zaruri ve normal müdafaa malzemesinin bir kısmını temin suretiyle, harp neticenin de düşmüş olduğumuz iktisadi güçlüklerin kısmen telafisinde de ferahlatıcı bir âmil olacaktır. Bizim için bu Birleşik Amerika’nın, cihan sulhunun devam ve teyidi uğrunda kendisine düşen azim rolü tamamıyla benimsediğini gösteren parlak ve ümitlerle dolu bir işarettir. Reis Truman’a, büyük Amerikan Milletine Türk Milletinin sarsılmaz dostluk hislerini iblâğ ile bahtiyarım*” (Ülke Gazetesi, 27 Mayıs 1947: 1).

Bu gelişmelerin ardından yardımların uygulamaya konulması için yerinde inceleme yapmak üzere ilk askeri heyet, General Lunsford Oliver başkanlığında 22 Mayıs 1947’de Türkiye’ye gelmiştir. Heyet incelemelerini tamamladıktan sonra 15 Temmuz 1947’de Türkiye’den ayrılmıştır (Malkoç, 2006: 103).

Ülke gazetesinde konu ile ilgili haberde, programın yürütülmesi için Dışişleri Bakanı ile Başkan tarafından görevlendirilecek 40’ar kişilik sivil ve askeri heyetin Türkiye’de temaslarda bulunacağı ve heyet başkanının yardım programının uygulanmasıyla ilgileneceği bildirilmiştir (Ülke Gazetesi, 25 Mayıs 1947: 1). Gazetenin 27 Mayıs 1947 tarihli sayısında ise Türk-Amerikan heyetleri arasında görüşmelerin başladığına yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 27 Mayıs 1947: 1). 31 Mayıs tarihli baskısında, Türk ve Amerikan heyetleri arasındaki görüşmeler dostluk havası içerisinde devam etmekte olduğu, Amerikan heyetinin başta İstanbul olmak üzere

yurdun çeşitli yerlerine giderek yerinde inceleme yapacağı bilgisine yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 31 Mayıs 1947: 1). Ayrıca, incelemede bulunacak heyetin yasak bölgelere girebilmeleri için de Bakanlar Kurulu'ndan izin onayı çıkarılmıştır (BCA, Fon: 30-18-1-2 Yer: 113/36/3).

7 Haziran tarihli gazete haberinde, Ankara'da bulunan Amerikan heyetinden havacılar grubunun, Tümgeneral Halil Türk'ün başkanlığında incelemelerde bulunmak üzere Sivas'a hareket edeceği ve Sivas'ta havacılıkla ilgili incelemeler yapıldıktan sonra diğer bölgelerin de gözden geçirileceği bilgisi verilmiştir (Ülke Gazetesi, 7 Haziran 1947: 1). Amerikan heyetinin yaptığı incelemelerin olumlu geçtiğine dair haberler Ülke gazetesine yansıtılarak şöyle verilmiştir: "*Memleketimizde misafir bulunan ve üç koldan inceleme ve temaslarına devam eden Amerikan heyetleri gördüklerinden çok memnun kalmakta ve bu intibalarını samimi bir dille sık sık izhar etmektedirler. Heyet başkanının ay sonuna kadar raporunu hazırlayacağı ve Washington'a göndereceği sanılmaktadır*" (Ülke Gazetesi, 11 Haziran 1947: 1).

General Lunsford Oliver başkanlığındaki Amerikan askeri heyetinin Sivas'a gelişi ise Ülke gazetesinde şu şekilde yer almıştır: "*Yurdumuzun birçok yerlerinde tetkiklerde bulunan Tümgeneral Oliver'in başkanlığındaki Amerikan askeri heyeti bugün teyyare ile şehrimize gelecektir. Gelenler arasında Albay Nizner, Albay Brevveter, Robets, Yarbay Cary, ordumuzdan da kendilerine refakat eden Tuğgeneral Erdelhiin, Kurmay Albay Ataman, Kurmay Yarbay Aydınalp, Kurmay Yüzbaşı Sarp bulunmaktadır*". Haberde ayrıca heyetin, askeri tesisleri, İnönü Etnografya Müzesi'ni ve Sivas Kongresi'nin yapıldığı binadaki kongre salonunu gezeceği bilgisine yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 28 Haziran 1947: 1). Sivas'ta incelemelerde bulunan heyetin başkanı General Lunsford Oliver'in verdiği demeç, Ülke gazetesinin 29 Haziran 1947 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Buna göre; Kongre salonu gezilip, Atatürk'ün yatak odasına gelindiğinde, General Oliver'e, Atatürk'ün, Türkiye'nin Washington'ı olduğu söylenmiş, bu söz üzerine Oliver, Atatürk'ün Washington'dan daha büyük işler başarmış olduğunu söyleyerek konuşmasına şu şekilde devam etmiştir: "*Washington Amerikan milletinin kötü ve eski ananelerini yıkmak gibi bir meseleyle karşı karşıya bulunmuyordu. Halbuki Atatürk, köhne bir zihniyetle de mücadele etmek mecburiyetinde idi. Bunun ne demek olduğu düşünülürse, Atatürk'ün ne kadar büyük işler başarmış olduğunu takdir etmek daha ziyade mümkün olur*". General Oliver geziler hakkında ise Ülke gazetesine verdiği demeçte ziyaretler esnasında en çok hoşuna giden noktayı şu cümleleriyle ifade etmiştir: "*Ziyaretlerimiz esnasında en çok hoş giden nokta, gördüğümüz okullarınızın durumu: Çocuklarınızı ve gençlerinizi Türkiye'nin geleceği için yetiştirmek hususunda yürüdüğünüz yoldur. Bu yol, cidden mükemmel bir yoldur. Şüphesiz ki, Türkiye'nin istikbali bu çocukların ellerine verilmiş olacak ve bu çocuklar ise bugün çok iyi bir şekilde yetiştirilmekte olduklarından Türkiye'nin geleceği de muhakkak ki çok parlak olacaktır. Sizden, Amerikan halkının, Türkiye halkına olan sevgi ve selamlarını ve Türkiye'ye karşı olan dostluk teminatını kendilerine bildirmenizi rica ederim. Temenni ederim ki, iki memleket halkı birbirlerini daha çok iyi tanıyacak ve yıllar geçtikçe Türk ve Amerikan milletleri arasındaki dostluk daha ziyade yakınlaşacak ve daha çok kuvvetli bir duruma gelecektir*" (Ülke Gazetesi, 29 Haziran 1947: 1).

Türkiye'de incelemelerde bulunan Amerikan heyetinin Ankara'ya dönüşü Ülke gazetesinin 1 Temmuz 1947 tarihli sayısındaki haberle bildirilmiştir. Haberde; 100 milyon dolarlık yardım anlaşmasının son şeklini almış olduğu, incelenmek üzere Bakanlar Kurulu'nun onayına sunulduğu, Bakanlar Kurulu'nun onayından sonra ABD Büyükelçisi Wilson tarafından ABD Dışişleri Bakanlığına iletileceği ve daha sonra da imzalanacağı bilgisine yer verilmiştir (Ülke Gazetesi, 1 Temmuz 1947: 1-2). Anlaşmanın imzalanması ise Ülke gazetesinin 13 Temmuz 1947 tarihli sayısı ile okuyucularına şu şekilde duyurulmuştur: "*Türkiye ile Birleşik Amerika arasında yardım anlaşması Dışişleri Bakanlığında Türkiye Hükûmeti adına Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Birleşik Amerika Devletleri adına da Birleşik Amerika'nın Büyük Elçisi Wilson tarafından imzalanmıştır*" (Ülke Gazetesi, 13 Temmuz 1947: 1).

Anlaşmanın imzalanmasının ardından Hüseyin Cahit Yalçın'ın Tanin gazetesinde yayınlanan makalesine Ülke gazetesinde yer verilmiş, anlaşmayı Yalçın, iki ülke arasındaki iyi niyetli yaklaşmanın belgesi olarak değerlendirmiştir (Ülke Gazetesi, 15 Temmuz 1947: 2). Daha sonraki süreçte, ABD tarafından Türkiye'ye yapılan yardımları Ülke gazetesi yakından takip etmiş yardımlarla ilgili haberleri sürekli sayfalarına taşımıştır.

1950 yılında yardım programının üçüncü yıldönümü münasebetiyle ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bir tebliğ de Ülke gazetesinin sayfalarında yer almıştır. Truman Doktrini sayesinde Türkiye'nin milli savunmasıyla birlikte malî yapısının da güçlendirildiğine işaret edilen tebliğde, "*Amerika'nın Türkiye'de takip ettiği hedef, Türklere yardım etmek, orduyu modernleştirmek ve Türkiye'nin komünizm tehlikesi karşısında milli bünyesini koruyabilmesi için iktisadi bünyesini takviye etmek olmuştur. Amerikan yardımı sayesinde Türk ordusunun muharebe kabiliyeti ve ateş kuvveti önemli nispette artmış, buna mukabil ordu mevcudu*

azaltılabilmıştır” ifadeleri kullanılmış ve Türkiye’ye iktisadi yardım olarak 164 milyon dolar harcandığına vurgu yapılmıştır (Ülke Gazetesi, 24 Mayıs 1950: 1).

1947 ile 1951 yılları arasındaki ABD tarafından yapılan askeri yardım miktarı 400 milyon doları bulmuştur. Truman Doktrini kapsamında Türkiye’ye gönderilen askeri malzemelerin çoğunluğunu, İkinci Dünya Savaşı’nda ABD’nin kullandığı savaş artığı malzemeler oluşturmuştur. Amerikan askeri yardımları Türk ordusunun modernizasyonuna büyük katkı sağlamış olmakla birlikte, savaş artığı yardım malzemelerinin bakım ve onarımlarından dolayı Türkiye’nin dışa bağımlılığı söz konusu olmuştur (Oran, 2002: 535).

IV. MARSHALL YARDIMLARINA İLİŞKİN HABERLER

Truman Doktrini ile Türkiye ve Yunanistan’a askeri yardım hedeflenmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı en çok Batı Avrupa’yı etkilemiş ve Batı Avrupa savaş sonrası ekonomik darboğaza girmiştir (Armaoğlu, ty: 226). ABD’ye göre, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa, ekonomik ve sosyal olarak yıkım yaşamış ve bir karmaşa içerisine girmiştir. Bu durum ise Rusya’nın yayılcı politikası için bir fırsat oluşturmuştur. Rusya’nın yayılcı politikasına karşı Avrupa’nın, maddi ve manevi olarak desteklenerek siyasi bağımsızlığının korunması gerekli olmuş ve bu yüzden de ABD; başta İngiltere, Almanya ve Fransa olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini siyasi ve ekonomik iş birliği içerisinde bütünleştirerek Sovyet yayılmasının önüne geçmek istemiştir (Erhan, 1996: 276).

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, 5 Haziran 1947’de Harvard Üniversitesinde yaptığı konuşmasında, Avrupa’nın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara değinmiş, Avrupa devletlerinin tek çatı altında toplanarak ortak bir imar planı oluşturmalarının gerekliliğinden bahsetmiştir. Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini bu plana katılmaya davet etmiştir (Oran, 2002: 538). Marshall planında dikkat çeken husus; Truman doktrininde önerilen askeri yardımlardan ziyade açlık, sefalet ve kargaşaya karşı bir eylem planı olmasıdır. Sadece Türkiye ve Yunanistan’a değil tüm Avrupa’yı kapsayacak şekilde yardımların yapılmasını öngörmektedir (Oran, 2002: 539).

Ülke gazetesi yazarlarından İbrahim Duygun, Marshall Planı’nın şu iki fikirden ilham aldığı değerlendirmesini yapmıştır. Birincisi Henry A. Wallace’ın çokça tekrar ettiği “*Dünya’yı komünizmden kurtarmak istiyorsanız, bugünkü sefaleti yeniniz*” fikri, diğeri ise Winston Churchill’in ortaya attığı “*Avrupa Birleşik Devletleri*” oluşturma düşüncesidir. Sovyetler, ya Marshall planı ile Birleşik Avrupa fikirlerine saygı duyacak ya da yeni bir faciaya sürüklenecektir. Duygun, yazısında Marshall Planı’nı da şu şekilde izah etmiştir: “*Marshall planı meşhur Truman Doktrininin aksine olarak ekonomileri savaştan zarar gördüğü için düzenini kaybetmiş olan bütün dünya milletlerine, Amerika yardım edecek ve açacağı kredi 15-20 milyar dolar gibi muazzam yekünlara kadar çıkabilecek, buna karşılık Amerika o devletten sadece bir ithalat ve ihracat müsaadesi isteyecek. Bu suretle Amerika iki noktayı hedef olarak seçmiş benziyor. Birincisi, yardım ettiği memlekete geçiş kolaylığı sağlayarak komünizmin gelişmesini önlemiş olacak, ikinci olarak da şimdilik Güney Amerika ile Avustralya’dan başka müşterisi olmayan ve inziva politikasını terk eden Amerikan sanayiine pazar bulacak. Truman Doktrini ise komünist olmayan fakat komünist baskısı altında olan hükümetlere yardım şeklinde hülasa edilmekte idi. Marshall planı, henüz kati şeklini almamakla beraber, yardım isteyen milletlerin bu parayı ne şekilde kullanacağını binaenaleyh daha evvelden Amerika’ya bir kalkınma planı vermesini şart koşmaktadır*” (Ülke Gazetesi, 27 Haziran 1947: 1).

Ülke gazetesi, ayrıca Fransız eski Maliye Bakanının “*Paris Presse*” gazetesinde yayınlanan Marshall Planı ile ilgili görüşlerini, İbrahim Duygun’un yaptığı çeviri ile yayınlamıştır. Habere göre bakanın görüşü şöyledir: İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden itibaren ABD, Avrupa’ya değeri milyonları bulan yardımlarda bulunmuş ve krediler açmıştır. Fakat bu yardımlar hiçbir Avrupa ülkesinin ekonomik durumunu düzeltmemiş, geçici çözüm olmaktan öte gitmemiştir. Görülmüştür ki yapılan yardımlar, dipsiz bir kuyuya atılan, geri dönüşü olmayan, işe yaramayan servetlerdir. Bu yüzden yardım yöntemini değiştirmek faydalı olacaktır. Avrupa ülkeleri, savaştan önceki mali yapılarına kavuşsalar bile aralarında serbest ticaret olmadığı sürece beklenen refaha kavuşmaları mümkün olmayacaktır. Avrupa, öyle bir çıkmaza düşmüştür ki, elindeki mevcut kredileri nasıl değerlendireceği bilememektedir. Yapılan haberde bakanın şu sözlerine de yer verilmiştir. “*Fikrimce, Avrupa’nın kalkınma planının hazırlanması ve uygulanışı, muhtelif uzman komitelere havale edilmeli ve bu komitelerin başında, ihtiyaçları en iyi bilen en müsait coğrafi durumda olan bir memleket bulunmalıdır. Mesela, bir kömür komitesi si azotlu gübreler komitesi, bir buğday komitesi kurulmalı ve İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya’dan her biri bunların idaresini almalı, projeler mümkün olduğu kadar çabukça hazırlanarak karma bir komisyonda tekrar görüşülmeli ve aralarında birlik sağlanmalıdır*” (Ülke Gazetesi, 2 Temmuz 1947: 1).

Fransa ve İngiltere; Marshall Planı ile ilgilenen 22 ülkeye, Avrupa'nın kalkınması için gerekli ihtiyaç ve imkânları içeren bir planın en kısa sürede hazırlanmasının gerekli olduğunu bildiren bir nota vermiştir. Notada şöyle denilmektedir: “Her iki hükümet böyle bir programın unsurlarını bir araya getirmek üzere bir teşkilat kurulması lüzumuna kanidirlir. Birleşik Amerika Dışişleri bakanın da tavsiye etmiş olduğu gibi bir programın hazırlanması için Birleşik Amerika'nın dostane yardımını aramak icap edecektir” (Ülke Gazetesi, 6 Temmuz 1947: 1).

Fransa ve İngiltere'nin daveti üzerine 12 Temmuz 1947'de, Paris'te Fransa Dışişleri Bakanlığı binası “*Quai d'Orsay*”de, Avusturya, Danimarka, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Luxembourg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve Fransa temsilcileri bir araya gelerek, Avrupa'nın çözüm bekleyen sıkıntılarının belirlenerek çözüme kavuşturulması için, ABD'nin belirlediği şekilde Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı (Conference of European Economic Co-operation, CEEC) adında bir örgüt kurmuşlardır (Oran, 2002: 539). Yapılan uzun görüşmeler neticesinde, dört yıl süreli “*Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı*” hazırlanmış ve bu ABD'ye sunulmuştur (Uçarol, 1995: 667).

Paris toplantısında hazırlanan rapora göre, Türkiye ekonomik kalkınma planı için 615 milyon dolar yardım yapılmasını istemiştir. Fakat raporu değerlendiren Amerikalı uzmanlar, Marshall yardımlarının İkinci Dünya Savaşı'ndan etkilenen devletlere ekonomik destek vermek amacıyla yapılacağını öne sürerek Türkiye'nin isteğine olumsuz görüş bildirmişlerdir. Amerikalı uzmanların bu görüşü Türkiye'de büyük tepki görmüştür. Muhalefet, hükümetin yanlış ve eksik bilgi vermesinden dolayı olumsuz görüş çıktığını ileri sürerek iktidarı suçlamıştır. Tepkiler üzerine Türk hükümeti, doğrudan Amerikan Hükümetine başvurarak yardım konusunun tekrar değerlendirilmesini talep etmiştir (Gönlübol ve Ulman, 2014: 221).

Türkiye'nin de Amerikan yardımlarından yararlanacağına dair haber Ülke gazetesinin 15 Nisan 1948 tarihli sayısında yayımlanmıştır. Gazetede yayınlanan haber şu şekildedir: “*Amerika nezdinde yapılan teşebbüs ve temaslar neticesinde Türkiye'de kredi yardımı görecektir memleketler arasına konulmuştur. Aldığımız malumata göre, memleketimiz Temmuz ayına kadar olan ilk üç aylık devrede de yardımdan faydalanacaktır. Ondan sonra bir yıllık yardım miktarı da tespit edilecektir*” (Ülke Gazetesi, 15 Nisan 1948: 1). TBMM'nin 16 Nisan 1948 tarihli oturumunda Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk, Dışişleri Bakanı'nın Londra, Paris ve Atina görüşmeleri hakkında meclisi bilgilendirmesi için sözlü soru önergesi vermiştir (TBMM Tutanak, B.48, 16.4.1948, O.1) Önergeyi cevaplandıran Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, ardından Türkiye'nin yardım programına dahil edilmesine şu sözlerle teşekkür etmiştir: “*Ekonomik iş birliği bahsine nihayet vermeden evvel Türkiye'nin haklı iddialarını ve gerçek ekonomik durumunu yeniden gözden geçirmekte büyük iyi niyet, dostça anlayış gösteren ve Marshall Planı çerçevesi içinde memleketimizin de ciddi yardıma ihtiyacı olduğunu kabul eden Birleşik Devletler Hükümetine huzurunuzda teşekkür etmeyi vazife bilirim*” (Ülke Gazetesi, 17 Nisan 1948: 2).

Avrupa'nın kalkınması için hazırlanan Marshall Planı kapsamında 1 Nisan 1948 ile 31 Mart 1949 arası 12 aylık sürede, ABD'nin Türkiye'ye yapacağı yardımlar Ülke gazetesinde haber yapılmıştır. Buna göre; ziraat makinaları için 3 milyon 700 bin dolar, maden makinaları için 9 bin dolar, kereste için 400 bin dolar, elektrik makinaları için 1 milyon 800 bin dolar, diğer makinalar için 2 milyon dolar ve muhtelif işler için 700 bin dolar olarak planlanmıştır (Ülke Gazetesi, 22 Nisan 1948: 1). Bu gelişmelerden sonra, 4 Temmuz 1948 tarihinde Türkiye ile ABD arasında Ekonomik İş Birliği Antlaşması Türk Hükümeti adına Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak ve Amerikan Hükümeti adına Edwin C. Wilson tarafından imzalanmıştır (Ekonomik İş Birliği Antlaşması hakkında Kanun, 1948).

Ülke gazetesinin 17 Ağustos 1948 tarihli haberine göre, Başkan Truman; Marshall yardım planı için kongreden 1 milyar 500 milyon dolar istemiş ve kredilerin, İktisadi İş Birliği Teşkilatı'nın çalışmaya başlayacağı tarih olan 2 Nisan 1949'dan önce kabul edilerek İktisadi İş Birliği İdarecisi Paul Hoffman'ın emrine verilmesi gerektiğini söylemiştir (Ülke Gazetesi, 17 Ağustos 1948: 1).

Ülke gazetesinde yer alan bilgilere göre; 1948 yılı sonu itibariyle 15 Avrupa ülkesine yapılan yardım miktarı 4 milyar 190 milyon dolar bulunmuştur (Ülke Gazetesi, 28 Aralık 1948: 1). Bu yardım kapsamında Türkiye'ye ayrılan ödenek ise 50 milyon dolar olmuştur (Ülke Gazetesi, 19 Ekim 1948: 1). Ayrıca Avrupa Kalkınma İdarecisi Paul Gray Hoffman, 1951 yılında Marshall Planı kapsamında Avrupa devletlerine ayrılması planlanan ödenek miktarlarını; Türkiye'ye 44 milyon 100 bin dolar, İngiltere'ye 687 milyon dolar, Batı Almanya'ya 442 milyon dolar, Fransa'ya 502 milyon dolar, Avusturya'ya 124 milyon dolar, Belçika'ya 142 milyon dolar, Danimarka'ya 65 milyon dolar, Trieste'ye 10 milyon dolar, Yunanistan'a 148 milyon dolar, İzlanda'ya 40 milyon dolar, İrlanda'ya 33 milyon dolar, İtalya'ya 290 milyon dolar, Hollanda'ya 192 milyon dolar, Norveç'e 167 milyon dolar, Portekiz'e 23 milyon dolar, İsveç'e 34 milyon dolar olarak açıklamıştır (Ülke

Gazetesi, 23 Şubat 1950: 1). Ülke gazetesinde yer alan bu bilgiler değerlendirildiğinde Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye çok küçük bir pay ayrıldığı görülmüştür.

Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye yapılan yardım miktarları hakkında Ülke gazetesinin 10 Mayıs 1950 tarihli baskısında geniş yer verilmiş olup habere göre; Marshall Planı'nın uygulanmaya başlandığı 2 yıllık süre içerisinde, Türkiye'ye 1948 ile 1949 yılları arasında 49 milyon dolar, 1949 ile 1950 yılları arasında ise 114 milyon 300 bin dolar olmak üzere toplam 164 milyon dolar ödeme yapılmıştır (Ülke Gazetesi, 10 Mayıs 1950: 3). 1952 yılına kadar Türkiye'ye yapılan yardımlar toplam 352 milyon dolar civarında olmuştur. Bu miktarın; 175 milyon dolarlık kısmını Amerikan piyasalarından mal satın alınması için verilen, doğrudan yardımlar oluşturmuştur. Geriye kalan 177 milyon dolarlık kısım ise OEEC ülkelerinden mal satın alınması için verilen dolaylı yardımlardır. Yardımların yüzde 60'ı tarımsal kalkınma alanında kullanılmıştır (Oran, 2002: 542).

Ülke gazetesinin 1950 yılına kadar olan baskılarında; Marshall Planı kapsamında yapılan yardımların, tarımsal kalkınma, yeraltı kaynakları ve ulaştırma alanında kullanıldığına dair çok sayıda haberlere rastlanmıştır. Ayrıca personel eğitimleri için yapılan yardım haberleri de zaman zaman gazetede yer almıştır. 19 Mart 1949 tarihinde Devlet Bakanı Nurullah Esat Sümer yaptığı bir basın toplantısında; ABD'nin yaptığı askeri yardımlarla Marshall Planı kapsamında yapılan yardımların birbiri ile karıştırılmaması gerektiğini, Marshall Planı kapsamında yapılan yardımların tamamen tarımsal kalkınma ve madencilik sektöründe kullanılacağını bilgisini vermiştir (Ülke Gazetesi, 20 Mart 1949: 1).

V. SONUÇ

Çalışmanın öznesi olan Ülke gazetesi, Türk siyasi hayatında önemli yer edinmiş ünlü gazeteci ve siyasetçi Hüseyin Cahit Yalçın ile CHP milletvekilleri Refik Ahmet Sevengil, Hikmet Işık, Necmeddin Sadak gibi halkın saygı duyduğu isimlerin kaleme aldıkları köşe yazıları ve yorumları ile Türk dış politikasına dair gündemin sıcak gelişmelerini sayfalarına taşımıştır. CHP'nin yayın organı olmasından dolayı Ülke gazetesinde yayınlanan haber ve yorumlar aslında iktidar partisi CHP'nin izlediği dış politikayı da yansıtmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin yalnız kaldığı ve Sovyet Rusya'nın Türkiye'den toprak ve Boğazlarda üs talep ettiği bir dönemde ABD'nin Türkiye'ye destek veren bir politika ile yakınlaşma adımlarını atması Türk Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Türk Hükümetinin memnuniyet duygusu, Ülke gazetesinin Türk-Amerikan ilişkilerine ait haber ve yorumlarına da yansımıştır.

Ülke gazetesinde yayınlanan haberlerden de anlaşılacağı üzere Amerikan yardımlarının miktarı Türkiye'nin beklentisinin çok altında kalmıştır. Ayrıca yardımlardan önce Amerikan heyetlerinin Türkiye'de gelerek incelemelerde bulunması yardımın ne şekilde kullanılacağını bu heyetlerin planlaması, Amerikan yardımları ile Türkiye'nin dışa bağımlı bir ülke duruma gelmesinin yolunu açmıştır.

KAYNAKLAR

- Akkor, M.** (2017). II. Dünya Savaşı'nın Sonu ve Truman Doktrini'nin Ortaya Çıkışı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 1-17.
- Armaoğlu, F.** (ty.) *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. Alkım Yayınevi, 11. Baskı.
- Başkanlık Cumhuriyet Arşivi**, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer: 113/36/3 s.1.
- Erhan, Ç.** (1996). Ortaya çıkışı ve uygulanışıyla Marshall planı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51 (01).
- Ertem, B.** (2009). Türkiye-ABD ilişkilerinde Truman doktrini ve Marshall planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 377-397.
- Gönlübol, M., & Ulman, H.** (2014). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*. Siyasal Yayınevi.
- Güler, Y.** (2004). II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri 1945-1950. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 209-224.
- Gürbüz, M. V.** (2010). Türk-Amerikan İlişkilerinde İttifak Sürecinin Başlaması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10 (19), 139-170.
- Işık H.** (1947, 14 Mart). Amerika Cumhurbaşkanının Türkiye ve Yunanistan'a Kongreden Yardım İsteği. *Ülke Gazetesi*, 1.
- Kalyon, L.** (2010). Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6 (11), 7-26.
- Köse, İ.** (2015). Yalta ve Potsdam Konferansları: Sovyetler Birliği'nin Türk Boğazlarında Egemenlik Paylaşım Talepleri, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 19, 241-276.
- Malkoç, E.** (2006). Türk Basınında Truman Doktrini ve Türkiye'ye Amerikan Yardımları (1947-1950). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 9, 89-127.

- Nair, G.** (2017). Türk Basın Tarihinde Taşrada Yayımlanan Bir Merkez Gazetesi: Ülke. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2, (4), s. 80-93.
- Nair, G.** (1999). *1878-1999 Sivas Basını*. Dilek Ofset Matbaacılık.
- Oran, B.** (Ed.). (2002). *Türk Dış Politikası 1919-1980*. İletişim Yayınları.
- Resmî Gazete, Sayı: 6656**, 13 Temmuz 1948. (Avrupa Ekonomik İş birliği sözleşmesi ile eklerinin onanması hakkında Kanun)
- Sadak N.** (1947, 9 Nisan). Yardım Projesinin Kabul Edilmesi İhtimalleri Artmıştır. *Ülke Gazetesi*, 1-4.
- Sadak N.** (1947, 14 Mayıs). Türkiye İçin Yeni Bir Devir Açılmıştır, *Ülke Gazetesi*, 1-3.
- Sevengil R.A.** (1946, 6 Mart). Börns'ün Nutku. *Ülke Gazetesi*, 1-4.
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Toplantı 2, C.11** (Nisan 1948), 43-46.
- Temizer, A., & Özkan, M.** (2013). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Krom Ticaretinin Siyasi ve Ekonomik Sonuçları. *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 3 (4), 1-17.
- Uçarol, R.** (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. Filiz Yayınevi.
- Umar, Ö.** (2004). İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-Sovyet İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20 (59), 369-412.
- Ülke Gazetesi** (2 Mart 1946). *Amerika'dan Bir Tehdit*.
- Ülke Gazetesi** (7 Mart 1946). *Başbakan Şükrü Saraçoğlu Cumhuriyet Hükümetinin İç ve Dış Politikasını Anlattı*.
- Ülke Gazetesi** (10 Mart 1946). *Amerikan Harp Filosunun Akdeniz Ziyaretine Verilen Siyasi*.
- Ülke Gazetesi** (11 Mart 1946). *Amerika'dan Ruslara Ciddi Bir İhtar Yazısı*.
- Ülke Gazetesi** (4 Nisan 1946). *Missuri'nin Akdeniz Seferi ve İstanbul Ziyareti*.
- Ülke Gazetesi** (6 Nisan 1946). *Türk-Amerikan Dostluğunun Bir Nişanesi*.
- Ülke Gazetesi** (6 Nisan 1946). *İki Dost Devletin Kucaklaşması*.
- Ülke Gazetesi** (7 Nisan 1946). *Başbakanımız Saraçoğlu Amerikan Gazetecilerine Mühim Bir Demeçte Bulundu*.
- Ülke Gazetesi** (9 Nisan 1946). *Amerika Türkiye'nin Yakın Dostluğunu İstiyor*.
- Ülke Gazetesi** (12 Mart 1947). *Amerika'nın Türkiye'ye Yardımı*.
- Ülke Gazetesi** (13 Mart 1947). *Başkan Truman Kongreden Türkiye ve Yunanistan'a 400 Milyon Dolar Yardım İstedi*.
- Ülke Gazetesi** (14 Mart 1947). *Başbakan Recep Peker'in Amerika Yardımı Hakkındaki Demeci*.
- Ülke Gazetesi** (14 Mart 1947). *Truman'ın Mesajı İyi Karşılandı*.
- Ülke Gazetesi** (10 Nisan 1947). *Vanderberg Yardım Yapmakla Sulha Hizmet Edildiğini Söylüyor*.
- Ülke Gazetesi** (13 Nisan 1947). *Çörçil ve Amerikan Siyaseti*.
- Ülke Gazetesi** (24 Nisan 1947). *Yardım Tasarısı Kabul Edildi*.
- Ülke Gazetesi** (25 Nisan 1947). *Amerika Yardımının Yankıları*.
- Ülke Gazetesi** (11 Mayıs 1947). *Türkiye ve Yunanistan'a Yapılacak Yardım Tasarısı Kabul Edildi*.
- Ülke Gazetesi** (11 Mayıs 1947). *Amerikan Yardımı Yurtta Büyük Sevinç Uyandırdı*.
- Ülke Gazetesi** (23 Mayıs 1947). *Amerikan Yardım Kanunu İmzalandı*.
- Ülke Gazetesi** (25 Mayıs 1947). *Türkiye ve Yunanistan'a Yardım*.
- Ülke Gazetesi** (27 Mayıs 1947). *Ankara'ya Gelen Amerikan Heyeti*.
- Ülke Gazetesi** (31 Mayıs 1947). *Türk Amerika Görüşmeleri*.
- Ülke Gazetesi** (7 Haziran 1947). *Heyet, Sivas ve Havalisinde de Tetkikler Yapacak*.
- Ülke Gazetesi** (11 Haziran 1947). *Amerikan Heyetinin Yurt Gezileri*.
- Ülke Gazetesi** (27 Haziran 1947). *Marşal Plânı- Birleşik Avrupa devletleri*.
- Ülke Gazetesi** (28 Haziran 1947). *Amerikan Heyeti Bugün Şehrimize Geliyor*.
- Ülke Gazetesi** (29 Haziran 1947). *Amerikan Heyeti Tezahüratla Karşılandı*.
- Ülke Gazetesi** (1 Temmuz 1947). *Amerikan Yardımı*.
- Ülke Gazetesi** (2 Temmuz 1947). *Avrupa, Marşal Plânını Gerçekleştiremezse Dipsiz Bir Kuyu Gibi Kalacak*.
- Ülke Gazetesi** (6 Temmuz 1947). *Marşal Planı İngiliz-Fransız Hükümetleri Plana İlgî Gösteren 22 Millete Birer Nota Gönderdiler*
- Ülke Gazetesi** (13 Temmuz 1947). *Türk-Amerikan Yardım Anlaşması Dün İmzalandı*.
- Ülke Gazetesi** (15 Temmuz 1947). *Türk-Amerikan Yardım Anlaşması*.
- Ülke Gazetesi** (15 Nisan 1948). *Türkiye Amerika Kredi Yardımından İstifade Edecek*.
- Ülke Gazetesi** (17 Nisan 1948). *Büyük Millet Meclisinde Dışişleri Bakanı 16'lar Konferansı Londra-Paris Ve Atina'daki Temasları Hakkında İzahat Verdi*.

- Ülke Gazetesi** (22 Nisan 1948). *Avrupa'nın Kalkınması.*
- Ülke Gazetesi** (17 Ağustos 1948). *Amerika Yardımı.*
- Ülke Gazetesi** (19 Ekim 1948). *Amerika Türkiye'ye 50 Milyon Dolar Yardımda Bulunacak.*
- Ülke Gazetesi** (28 Aralık 1948). *Marşal Yardımı. Onbeş Memlekete Verilen Miktar 132 Milyon Doları Buldu.*
- Ülke Gazetesi** (20 Mart 1949). *Marşal Planının Türkiye'ye Tatbiki.*
- Ülke Gazetesi** (23 Şubat 1950). *1951 Marşal Yardımından Türkiye'ye 44 milyon Ayrıldı.*
- Ülke Gazetesi** (10 Mayıs 1950). *Türkiye'ye Sağlanan Amerikan Yardımının Miktarı ve İstimali.*
- Ülke Gazetesi** (24 Mayıs 1950). *Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığı Mühim Bir Tebliğ Yayınladı.*
- Yazıcı, Ö. F.** (2021). *Ülke Gazetesinin Yayın Faaliyetleri, Habercilik Anlayışı ve Politikaları (1945-1950).* Yüksek Lisans Tezi, Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.